

УДК 352.07:001.89

О. В. Русанова

*Дніпропетровський національний університет
імені Олеся Гончара*

**РЕАЛІЗАЦІЯ
ДЕРЖАВНИХ ТА РЕГІОНАЛЬНИХ СОЦІАЛЬНИХ ПРОГРАМ
ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
М. ДНІПРОДЗЕРЖИНСЬКА**

Конкретизовано поняття «соціальна програма», розглянуто деякі аспекти надання соціальної допомоги, а також питання реалізації державних та регіональних соціальних програм у м. Дніпродзержинську.

Ключові слова: соціальний захист, соціальна програма, незахищені верстви населення, соціальна карта, пільги.

Конкретизировано понятие «социальная программа», рассмотрены некоторые аспекты предоставления социальной помощи, а также вопросы реализации государственных и региональных программ в г. Днепродзержинске.

Ключевые слова: социальная защита, социальная программа, незащищенные слои населения, социальная карта, льготы.

This article is fleshed out the concept of “social program”, covers some aspects of providing social assistance, so we are talking about implementation of State and regional programs in Dniprodzerzhynsk.

Key words: social protection, social program, unprotected segments of the population, the social card, benefits.

Підвищення добробуту населення та вирішення соціальних проблем – основні завдання внутрішньої політики будь-якої сучасної розвиненої країни світу. Незважаючи на існування різноманітних підходів до розв'язання цих завдань, впровадження соціальних програм є основним інструментом реалізації державної соціальної політики. Результатами соціальної програми, як правило, є покращення рівня або якості життя певних груп населення.

Що таке соціальна програма?

Соціальну програму можна визначити як «систему взаємопов'язаних дій або заходів, спрямованих на досягнення певних резуль-

татів у соціальній сфері, забезпечену матеріальними та організаційними ресурсами».

Саме шляхом концентрації бюджетних ресурсів на реалізації соціальних програм можливо у стислі терміни забезпечити подолання кризових явищ у суспільстві.

Але вигоди соціальної політики мають порівнюватися з видатками та витратами, що включатимуть до себе задіяні ресурси, пов'язані з реалізацією соціальних програм.

На сьогодні одним із наслідків соціальної політики є постійне зростання частки витрат на соціальні потреби в сукупних державних видатках. «Соціальний захист та соціальне забезпечення» є найбільшою бюджетною статтею, більшою, ніж охорона здоров'я, освіта чи видатки на економічну діяльність. По місту Дніпродзержинську видатки на реалізацію державних соціальних програм за п'ять років збільшилися майже на 80 %.

Але жодна із соціальних функцій держави досі не реалізується в кількісних та якісних параметрах. Фінансування соціальної сфери організовано вкрай нераціонально. Рівень бідності в Україні свідчить про недостатню ефективність підтримки найбільш соціально незахищених верств населення:

- надання соціальної допомоги не завжди прив'язане до тих категорій, які її потребують;
- окрім види соціальної допомоги надаються без урахування доходів отримувачів;
- відсутні системи оцінювання впливу надання державної соціальної допомоги на подолання бідності;
- існує надмірно розвинена система соціальних пільг в Україні, яка не сприяє підтримці найбідніших.

При цьому збільшення кількості пільг не підкріплено можливостями бюджетного фінансування. Фактично держава свідомо надавала право на пільги, які не була спроможна забезпечити фінансово. Така ситуація зберігається й дотепер; зокрема, з 2010 р. багатодітні сім'ї отримали пільги на житлово-комунальні послуги, а діти з таких сімей мають право на безплатний проїзд усіма видами громадського транспорту.

До речі, саме надання транспортних пільг на місцевому рівні викликає особливі труднощі. На сьогодні не існує жодного нормативно-правового акта, який визначав би єдиний порядок надання пільги та методики розрахунку обсягів збитків, які несуть надавачі транспортних послуг. У той час коли законодавством передбачена

необхідність повної компенсації суб'єктам господарювання витрат на пільгові перевезення пасажирів, розмір коштів, які щорічно виділяються на таку компенсацію з державного бюджету, не відповідає реальним потребам і становить (по м. Дніпродзержинську) у середньому 45 % від потреби. Фактичне фінансування пільг за проїзд здійснюється також не в повному обсязі затвердженої суми.

Як наслідок – орган місцевого самоврядування не в змозі забезпечити в повному обсязі виконання покладених на нього повноважень щодо організації перевезень громадян пільгової категорії, тож постійно виникають конфліктні ситуації між пасажирами й перевізниками.

У Дніпродзержинську була спроба здійснити електронний облік фактичних перевезень пільговиків. Було запроваджено міську програму «Соціальна картка». Персоніфікований облік фактичного проїзду пільговиків здійснювали кондуктори в рухомому складі громадського транспорту шляхом обробки безконтактних карт за допомогою переносних терміналів.

Результати експерименту показали:

- середня кількість поїздок на одного пільговика (за рік) становить 37,4; за місяць – 5,0;
- співвідношення даних, розрахованих відповідно до діючої в місті Методики нарахування компенсаційних виплат за пільговий проїзд до даних обліку фактичних перевезень (по транзакціям), свідчить, що фактична кількість пільговиків у декілька разів менша, ніж розрахована за Методикою.

Програма «Соціальна картка» показала, що процес реформування системи надання пільг шляхом автоматизації їх обліку є таким, що найбільше відповідає умовам сьогодення.

«Соціальна картка» – це соціальний паспорт, вона служить персональним електронним ключем до інформації про власника та його права на соціальну пільгу та допомогу. Вона є перспективною для використання при сплаті житлово-комунальних послуг, отримання пільг на медичне обслуговування, використання як електронного гаманця. Автоматизація обліку наданих пільг забезпечує електронну взаємодію громадян із державою, це зручний засіб доступу до державних інформаційних ресурсів. Впровадження ефективних інтеграційних механізмів взаємодії різноманітних органів і структур, які мають відношення до встановлення та надання різних видів послуг та допомог населенню, дозволить зосередити зусилля соціального захисту на проблемах конкретної людини. Це шлях до

вирішення питання щодо надання адресної допомоги. Крім того, результати експерименту в м. Дніпродзержинську можуть використовуватись при розробці програми монетизації пільг [2].

Пропозиції щодо реформування державних соціальних програм також передбачають: зміну принципів призначення соціальних допомог, проведення «інвентаризації» пільг в Україні, встановлення єдиного порядку надання пільг і визначення кола осіб, які мають на них право, шляхом прийняття відповідних нормативно-законодавчих актів.

Говорячи про відповідальну роботу органів місцевого самоврядування в реалізації соціальної політики, маємо акцентувати увагу на актуальному питанні фінансування як власних, так і делегованих повноважень цим органам.

Надмірна централізація коштів на державному рівні ставить у цілковиту залежність від державного бюджету реалізацію місцевими органами влади покладених на них функцій. При цьому виконання делегованих повноважень здійснюється тільки в межах переданих їм фінансових ресурсів, які, як свідчить досвід, не надаються в повному обсязі. Видатки місцевих бюджетів на виконання власних повноважень плануються по залишковому принципу, що не дає можливості спланувати регіональні соціальні програми на потрібному рівні. Протягом декількох років у м. Дніпродзержинську за браком коштів не вирішувалось питання ремонту приміщення «Будинку нічного перебування», не має змоги придбати спеціалізований автотранспорт для інвалідів, путівки в місцевий санаторій для ветеранів праці та інвалідів загального захворювання й ін. [3].

Таким чином, сьогодні з особливою гостротою постає проблема вироблення дієвого механізму, який би визначав нові принципи формування місцевих бюджетів, для чого необхідно:

1) здійснювати формування державного бюджету «з низу до гори», тобто розпочинати цей процес із наповнення місцевих бюджетів;

2) провести реформу міжбюджетних відносин, завдяки чому в органів місцевого самоврядування з'явиться самостійна економічна база, будуть розділені податки, які забезпечать фінансову базу місцевого самоврядування, і податки, які будуть спрямовані до центру;

3) удосконалити практику трансфертів з бюджетів одного рівня до бюджетів іншого рівня, для чого доцільно значно спростити формули, за якими розраховуються обсяги трансфертів, та більш

кваліфіковано врахувати специфіку різних адміністративно-територіальних одиниць;

4) забезпечити простоту й об'єктивність розподілу трансфертів із бюджетів, позбавити учасників бюджетного процесу можливості маніпулювати ними, спростити механізм адміністрування та забезпечити аполітичність бюджетного процесу.

Від того, яким буде розподіл бюджетних коштів між ланками бюджетної системи, від стану матеріально-фінансових основ місцевого розвитку та спроможності органів місцевого самоврядування виконувати на належному рівні покладені на них повноваження залежать якість та швидкість економічного розвитку як у регіонах, так і в країні в цілому.

Бібліографічні посилання

1. **Болотіна Н. Б.** Право соціального захисту : підручник / Н. Б. Болотіна. – К. : Знання, 2005. – 615 с.
2. Досвід Дніпродзержинська з упровадження експерименту «Соціальна картка» буде узагальнений на державному рівні // Новини Дніпродзержинської міської ради. – 2007. – № 12. – С. 13–21.
3. Рішення Дніпродзержинської міської ради від 28.12.2011 р. № 286-17/VI «Про затвердження програми соціального захисту населення міста на 2012–2017 роки».
4. Закон України «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям інвалідам» // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 1. – Ст. 2.
5. Розпорядження голови Дніпропетровської облдержадміністрації від 26 серпня 2005 року «Про додаткові заходи щодо забезпечення виконання обласного та місцевих бюджетів та формування їх проектів».

Надійшла до редколегії 18.03.2013 р.